

Het verbod van samenwerking tussen advocaten en accountants

Mr. J.C.J. Wouters

THEMA

1 Inleiding

In 1938 werden in onze Grondwet bepalingen opgenomen, waarbij regelgevende bevoegdheid werd toegekend aan bij (of krachtens) de wet in te stellen zogenaamde openbare lichamen voor beroep en bedrijf. Op basis hiervan is de publiek-rechtelijke bedrijfsorganisatie in Nederland tot ontwikkeling gekomen. De Nederlandse Orde van Advocaten is een van de openbare lichamen voor beroep die zijn ingesteld. De instelling is gebeurd bij wet van 23 juni 1952 (de Advocatenwet)¹.

De Nederlandse Orde van Advocaten is bevoegd om regels te geven, die voor de Nederlandse advocaten verbindend zijn. Die regels worden gegeven in de vorm van verordeningen. Een van de onderwerpen van regelgeving is samenwerking door advocaten.

Ik ga ervan uit dat de lezers van dit blad zullen weten dat de Nederlandse Orde van Advocaten samenwerking tussen advocaten en accountants verbiedt. In dit artikel beschrijf ik de geschiedenis van de betreffende regelgeving, en maak ik kritische opmerkingen over de verdediging van dat verbod. Daartoe wordt in paragraaf 2 allereerst stilgestaan bij de organisatie van de advocatuur. In de paragrafen 3 tot en met 6 beschrijf ik de totstandkoming van de verschillende regelingen. In paragraaf 7 ga ik inhoudelijk in op het verbod uit 1993 van samenwerking tussen advocaten en accountants. In paragraaf 8 besteed

ik met een enkel woord aandacht aan recente ontwikkelingen.

2 De organisatie van de advocatuur

In Nederland wordt men advocaat door inschrijving als zodanig bij de rechtbank van het arrondissement, waarin het kantoor van de advocaat die inschrijving verzoekt, is gevestigd. Een advocaat kan slechts bij één rechtbank ingeschreven zijn. Alle bij één rechtbank ingeschreven advocaten vormen gezamenlijk de Orde van Advocaten in het arrondissement van die rechtbank (artikel 17 lid 2 van de Advocatenwet). Alle advocaten in Nederland tezamen vormen de Nederlandse Orde van Advocaten (artikel 17 lid 1 van de Advocatenwet). Men kan niet advocaat zijn zonder lid te zijn van de Orde van Advocaten in het arrondissement waar de persoon in kwestie gevestigd is, en zonder lid te zijn van de Nederlandse Orde van Advocaten. Er is dus sprake van verplicht lidmaatschap, en tevens van dubbel lidmaatschap.

Aan het hoofd van de Nederlandse Orde van Advocaten (hierna te noemen: de NOvA) staat een Algemene Raad, bestaande uit 9 leden. De deken is een van deze 9 leden. Diens positie is in de Advocatenwet eigenlijk nauwelijks ingevuld. Praktisch gesproken fungeert de deken als een voorzitter van een raad van bestuur. De leden van de Algemene Raad worden gekozen door een College van Afgevaardigden. Dit college bestaat uit advocaten die door de Orde van Advocaten in de arrondissementen gekozen worden².

Het College van Afgevaardigden kan verordeningen vaststellen, onder meer in het belang van de

Mr. J.C.J. Wouters is compagnon bij Wouters Advocaten en Notarissen, in associatie met Arthur Andersen, te Rotterdam.

goede uitoefening van de praktijk, die voor de leden van de NOvA bindend zijn. Voorstellen van verordeningen kunnen aan het College van Afgevaardigden worden gedaan door de Algemene Raad of door ten minste 5 afgevaardigden. De verordeningen worden na de vaststelling onverwijld meegedeeld aan de Minister van Justitie, en afgekondigd in de Nederlandse Staatscourant. Verordeningen die in strijd zijn met het recht of met het algemeen belang kunnen door de minister worden vernietigd binnen zes maanden nadat de verordening ter kennis van de minister is gekomen³.

Er zijn verordeningen vastgesteld waarbij voorschriften gegeven worden op allerlei terreinen, zoals opleiding, boekhouding en de beroepsaansprakelijkheid. Ook samenwerking door advocaten met andere advocaten en met leden van andere beroepsgroepen, is voorwerp van regelgeving. De eerste verordening op dit gebied is de Samenwerkingsverordening 1972, die in 1981 en in 1991 gewijzigd is. De Samenwerkingsverordening 1993 is de regeling die op dit moment van kracht is.

3 De Samenwerkingsverordening 1972

Het heeft na de invoering, in 1952, van de Advocatenwet tot 1972 geduurd voordat samenwerking door advocaten voorwerp van regelgeving door de NOvA werd. De betreffende verordening is de Samenwerkingsverordening 1972. Deze verordening van 24 november 1972 is met ingang van 1 januari 1973 in werking getreden.

De Samenwerkingsverordening 1972 neemt tot uitgangspunt dat het gewenst is regels te stellen met betrekking tot vormen van samenwerking van advocaten onderling en met beoefenaren van andere vrije beroepen. Artikel 2.1 van de verordening geeft aan met wie een advocaat een samenwerkingsverband mag onderhouden. Onder een samenwerkingsverband verstaat de verordening iedere vorm van samenwerking van duurzame aard. Advocaten mogen een samenwerkingsverband onderhouden met andere in Nederland ingeschreven advocaten (artikel 2.1 sub a). De verordening staat advocaten ook toe met beoefenaren van andere vrije beroepen een samenwerkingsverband te onderhouden, maar artikel 2.1 sub b stelt daartoe nadere voorwaarden. Deze voorwaarden vallen in twee delen uiteen. De eerste alinea van artikel 2.1 sub b

bevat eisen waaraan de beoefenaren van het andere vrije beroep moeten voldoen. Deze moeten een academische of daarmee gelijk te stellen opleiding hebben, en zij moeten lid zijn van een organisatie, waarvan de leden aan tuchtrecht zijn onderworpen, dat vergelijkbaar is met dat van de Advocatenwet. De tweede alinea van de bepaling stelt een voorwaarde ten aanzien van de positie van advocaten in het samenwerkingsverband, die er – kort gezegd – op neer komt dat er in het samenwerkingsverband gelijkwaardigheid moet zijn tussen de advocatuur en de andere disciplines.

De Algemene Raad heeft gebruik gemaakt van de bevoegdheid om te beslissen of een organisatie voldeed aan de criteria die artikel 2.1 sub b stelde voor beoefenaren van andere vrije beroepen. In 1973 zijn de Orde van octrooigemachtigden en de Nederlandse orde van belastingconsulenten erkend als organisaties, waarvan de leden aan de criteria voldeden. Tot die erkenning ging de Algemene Raad over omdat hij kennis kreeg van twee voornemens van advocaten om een samenwerkingsverband aan te gaan met octrooigemachtigden, c.q. belastingadviseurs⁴. Erkenning van het NIVRA heeft niet plaats gehad, waarschijnlijk omdat een samenwerkingsverband met accountants in die tijd niet aan de orde was. Erkenning was wel mogelijk geweest. De deken van de NOvA constateerde namelijk destijds bij de behandeling van het ontwerp van de Samenwerkingsverordening 1972 in het College van Afgevaardigden dat registeraccountants een uitermate streng tuchtrecht hadden en aan het opleidingscriterium voldeden. Daarmee was de weg naar erkenning vrij.

Met betrekking tot de criteria voor de leden van een andere beroepsgroep was dus sprake van preventief toezicht (door de Algemene Raad). Dat was niet het geval bij de toetsing of aan de gelijkwaardigheidseis van het tweede deel van artikel 2.1 sub b was voldaan. De Toelichting bij het ontwerp van de verordening zegt dit heel duidelijk:

'Uitgangspunt van dit ontwerp is handhaving van het beginsel dat geen preventief toezicht bestaat op de wijze waarop de advocaat wil samenwerken met andere advocaten of andere disciplines en in hoeverre hij op dat punt zich zou willen binden. Hij heeft dus zelf te

beoordelen of hij zijn – voor de uitoefening van zijn beroep noodzakelijke – zelfstandigheid en onafhankelijkheid daarbij voldoende kan handhaven. Slechts wanneer blijkt dat dit niet het geval is, treedt de tuchtrechter op.’

De advocaat zelf droeg dus de verantwoordelijkheid voor zijn zelfstandigheid en onafhankelijkheid in een samenwerkingsverband. Zo hoort het ook. Advocaten zijn zelfstandig denkende wezens aan wie eigen verantwoordelijkheid voor de eisen die hun beroep stelt niet op voorhand ontzegd kan worden. De NOVA zou haar leden juist op dit punt in 1991 en 1993 gaan bevoogden.

4 De Samenwerkingsverordening 1981

De Samenwerkingsverordening 1972 bleek in de praktijk tot problemen aanleiding te geven. Naar aanleiding daarvan werd door de Algemene Raad een commissie in het leven geroepen om te onderzoeken of de samenwerkingsverordening in verband hiermee gewijzigd moest worden. De Commissie was van oordeel dat de gelijkwaardigheidseis van het tweede deel van artikel 2.1 sub b van de Samenwerkingsverordening 1972 nauwelijks een bruikbare handleiding gaf in concrete gevallen en dat de praktijk zich in een andere richting was gaan ontwikkelen. De Commissie merkte in dat verband op:

‘De Commissie meent dat er geen bezwaar behoeft te bestaan tegen een samenwerkingsverband van één advocaat en meerdere (bijv.) notarissen en accountants, zolang maar zijn vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van zijn beroep niet in gevaar komt.’

De Commissie stelde daarom voor de tweede alinea van artikel 2.1 sub b uit de Samenwerkingsverordening 1973 te vervangen door een tekst die aangeeft dat het samenwerkingsverband is toegestaan, mits de vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep van de betreffende advocaat niet in gevaar komt. De tekst van deze nieuwe bepaling was ontleend aan Gedragsregel 4 uit 1980⁵, waarin deze regel voor de beroepsuitoefening van een advocaat algemeen, en niet alleen met het oog op samenwerkingsverbanden, is geformuleerd. De gelijkwaardigheidseis uit 1972 werd daarmee verlaten. De eigen verantwoordelijkheid van de advocaat voor de naleving van de eisen van het beroep bleef

echter voorop staan, te toetsen, indien nodig, door de tuchtrechter.

Het College van Afgevaardigden heeft de voorgestelde wijziging (samen met andere wijzigingen, die in het kader van dit artikel niet van belang zijn) op 19 juni 1981 aanvaard. De nieuwe tekst is op 1 augustus 1981 in werking getreden. Ik spreek verder van de Samenwerkingsverordening 1981. Het betreft echter in feite de gewijzigde Samenwerkingsverordening 1972.

5 De reparatiewetgeving van 1991

In 1990 werd door een accountant een verzoek gedaan om te mogen samenwerken met een advocatenkantoor⁶. In dat verzoek en in de vraag van een groot advocatenkantoor of nog steeds de namen van alle firmanten op het briefpapier moesten worden afgedrukt, zag de Algemene Raad aanleiding de hele samenwerkingsverordening kritisch te bezien. Inmiddels was in Nederland en daarbuiten een discussie op gang gekomen over wenselijkheid en toelaatbaarheid van multidisciplinaire samenwerkingsverbanden. Kennelijk kwam de NOVA tegen de achtergrond van het een en ander tot het inzicht dat de Samenwerkingsverordening 1981 onvoldoende beveiliging bood tegen samenwerking met beoefenaren van ongewenste beroepen. De verordening moest daarom met een snelle wijziging van het tweede deel van artikel 2.1 sub b gerepareerd worden. De betreffende wijziging is op 26 februari 1991 door het College van Afgevaardigden vastgesteld, de nieuwe regeling werd op 1 maart 1991 al van kracht. De vraag is tegen welke beroepsgroepen deze reparatiewetgeving gericht was.

Uit de Algemene toelichting bij de (verordening tot) wijziging blijkt dat het College van Afgevaardigden vond dat de Algemene Raad bij de erkenning van andere beroepsgroepen tevens in beschouwing diende te nemen de vraag of de karakteristieken van dat andere beroep zich in een samenwerkingsverband zouden verdragen met de essentialia van het advocatenberoep. Met dat laatste werd bedoeld op het reeds in de Samenwerkingsverordening 1981 verankerde begrip vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep. Daaraan werd nu echter toegevoegd dat daaronder ook begrepen diende te worden de specifieke plicht van de advocaat

vooral de hem toevertrouwde partijbelangen te behartigen en de daarmee samenhangende vertrouwensrelatie met zijn cliënt niet door afhankelijkheidsrelaties met derden in gevaar te brengen. De gewijzigde tekst van het betreffende deel van artikel 2.1 sub b luidt:

'... mits daardoor de vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep, met inbegrip van de behartiging van het partijbelang en de daarmee samenhangende vertrouwensrelatie tussen de advocaat en zijn cliënt, niet in gevaar kunnen worden gebracht.'

De uitbreiding van het samengestelde begrip de vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep met de verbijzonderingen de behartiging van het partijbelang en de daarmee samenhangende vertrouwensrelatie tussen de advocaat en zijn cliënt kan niet als iets nieuws gezien worden. Ook deze eisen zijn te herleiden tot gedragsregels, namelijk de Gedragsregels 5 en 6. Een fundamentele wijziging echter was dat de beslissing of een advocaat die deelneemt aan een samenwerkingsverband in strijd handelt met de specifieke eisen van het nieuwe tweede deel van artikel 2.1 sub b verplaatst werd van de tuchtrechter naar de Algemene Raad. Voortaan zou deze toets namelijk onderdeel uitmaken van de beslissing of een andere beroepsorganisatie erkend zou moeten worden.

Met dit alles was nog niet duidelijk dat beroepsorganisaties van accountants van erkenning zouden zijn uitgesloten. Dat dit wel de bedoeling van de wijziging was, is door mr. F. Heemskerk, toen en nu algemeen secretaris van de NOvA, in het *Advocatenblad* van 4 november 1992 (p. 577) toegegeven. Mr. Heemskerk erkent daar dat de reparatiewetgeving van 1991 een dam beoogde op te werpen tegen fusies van advocatenkantoren met, bijvoorbeeld, accountants.

6 De Samenwerkingsverordening 1993; totstandkoming

In de loop van maart 1991 werd door de Algemene Raad een commissie ingesteld tot het uitbrengen van advies over – kort gezegd – de samenwerking door advocaten. Deze Commissie Samenwerking bracht op 5 juni 1992 een rapport uit met de titel 'Samenwerken en Samengaan'. Het rapport maakt een onderscheid tussen lossere

vormen van samenwerking en associaties die kunnen worden gelijkgesteld met maatschappen. Alleen die laatste worden samenwerkingsverbanden genoemd. Advocaten mogen in principe met iedereen lossere vormen van samenwerking aangaan, zolang die samenwerking maar geen bedreiging oplevert voor de vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep. De Commissie stelt voor deze norm die reeds in artikel 2.1 sub b van de gerepareerde Samenwerkingsverordening 1981 was neergelegd, tot kapstokartikel voor alle vormen van samenwerking te maken. Bij samenwerkingsverbanden past echter een meer gereserveerde opstelling. Aldus de Commissie.

Om zich uit deze door haar zelf gecreëerde reserve te bevrijden, introduceert de Commissie als *deus ex machina* het, wat genoemd wordt, rechtspraktijk-criterium. De Commissie is van mening dat advocaten alleen maar samenwerkingsverbanden⁷ mogen aangaan met beoefenaren van een beroep dat zich in hoofdzaak richt op de uitoefening van de rechtspraktijk. Een definitie van het begrip rechtspraktijk wordt echter niet gegeven.

De Commissie signaleert dat het rechtspraktijk-criterium een zekere inperking betekent van de mogelijkheden voor advocaten samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere beroepsgroepen, maar meent dat deze een academisch karakter draagt, omdat op dat moment in feite vrijwel uitsluitend samenwerkingsverbanden konden worden aangegaan met beoefenaren van een juridisch beroep. In een voetnoot op bladzijde 16 van het rapport erkent de Commissie echter zelf al dat octrooigemachtigden niet de rechtspraktijk uitoefenen, maar zij wil daaraan geen verdere consequenties verbinden, gezien de kleine schaal waarop van die mogelijkheid gebruikgemaakt werd. De Commissie stelt dus in feite voor de in 1992 bestaande situatie te continueren. In die situatie waren samenwerkingsverbanden van (iedere combinatie van) advocaten met octrooigemachtigden, belastingadviseurs en notarissen toegestaan.

Met zoveel woorden concludeert de Commissie dat het rechtspraktijk-criterium en het kapstokartikel in de weg staan aan het aangaan van samenwerkingsverbanden met accountants (p. 16).

Waarom het rechtspraktijk-criterium samenwerkingsverbanden van advocaten met accountants verbiedt, maakt de Commissie niet duidelijk. Wel geeft de Commissie aan (p. 16) dat het kapstokartikel in verband met de openbare, onpartijdige taak van de accountant dat effect heeft. Dan gaat het dus niet over de vrijheid en onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep advocaat, maar dan gaat het ineens over de openbare en onpartijdige taak van de accountant. Verdere toelichting ontbreekt.

De Algemene Raad stelt een ontwerp voor een verordening op de praktijkuitoefening op, waarin het kapstokartikel als enige artikel van hoofdstuk 1 terugkeert, en verder hoofdstukken gewijd zijn aan samenwerking, de advocaat in dienstbetrekking en de rechtspersoon. In het hoofdstuk samenwerking wordt de Commissie Samenwerking grotendeels gevolgd.

Het ontwerp wordt op 26 maart 1993 door het College van Afgevaardigden behandeld. Er volgt een tweede ontwerp, dat op 16 juni 1993 aan het College van Afgevaardigden wordt aangeboden. Op 2 juli vergadert het College daarover. Een journalistiek verslag daarvan is verschenen in het Advocatenblad van 23 juli 1993. Onder de intrigerende kop: 'Met wie mag het nou?' (p. 405) wordt verslag gedaan van de beraadslagingen over het concept van 16 juni. Het valt op dat de belangstelling van de afgevaardigden buitengewoon gering is, en dat er grote haast gemaakt moet worden. De afgevaardigde Wubs is de enige die, zo lijkt het, een zinvolle vraag stelt. Hij vraagt namelijk of het juist is dat samenwerking met een octrooigemachtigde of belastingadviseur niet is toegestaan, nu het samenwerkingsverband gericht moet zijn op de uitoefening van de rechtspraktijk. Het antwoord op die vraag wordt helaas niet vermeld.

De Algemene Raad heeft na die vergadering kennelijk besloten om de bepalingen over samenwerking onder te brengen in een aparte samenwerkingsverordening. Het ontwerp daarvan is aan het College van Afgevaardigden voorgelegd op de vergadering in Den Bosch van 23 september 1993. Het College brengt nog enkele wijzigingen aan, maar deze raken niet de kern van de voorstellen van de Commissie Samenwerking. Het ontwerp wordt aangenomen en de Samenwer-

kingsverordening 1993 is een feit. De verordening is op 1 oktober 1993 in werking getreden⁸.

Ook van het verhandelde op de vergadering van 23 september 1993 is een journalistiek verslag voorhanden, namelijk in het Advocatenblad van 15 oktober 1993. De schrijver daarvan is mr. P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt, toen redactielid van het Advocatenblad, en thans in functie als deken van de NOvA. Zijn opvatting over de Samenwerkingsverordening 1993 als eenvoudig redactielid van het Advocatenblad verdient bekendheid ook buiten de kring van lezers van dat blad (p. 583):

'In Den Bosch zijn de 'reinheidswetten' aangenomen. Wij mogen het nu alleen nog maar doen met notarissen die, hoewel onpartijdig, een verschoningsrecht hebben; met octrooigemachtigden omdat zij 'geacht' worden de rechtspraktijk uit te oefenen; en met belastingadviseurs omdat dat toch al gebeurt. Zo is de status quo mooi in één worst geperst, en de accountants hebben het nakijken. Niet omdat zij – net als de octrooigemachtigden en belastingadviseurs – geen verschoningsrecht hebben; niet, omdat zij onpartijdig zijn want dat zijn de notarissen ook. Neen, gewoon omdat het accountants zijn; en de fictie van de octrooigemachtigden passen wij lekker niet op hen toe. De door mij geplande fusie met een deurwaarderskantoor kan ik nu trouwens ook wel vergeten.'

7 De Samenwerkingsverordening 1993; inhoud

De Samenwerkingsverordening 1993 bestaat uit 11 artikelen. Artikel 1 bevat definities. In artikel 2 is het kapstokartikel opgenomen. Artikel 3 introduceert het rechtspraktijk-criterium door te bepalen dat de praktijk van iedere deelnemer aan een samenwerkingsverband in hoofdzaak gericht moet zijn op de uitoefening van de rechtspraktijk. Het begrip rechtspraktijk is ook in de Samenwerkingsverordening 1993 niet gedefinieerd. Volgens het College van Afgevaardigden was het moeilijk om dit begrip exact te definiëren. Het College heeft daarom maar van een definitie afgezien.

De artikelen 3, 4, 5 en 6 bevatten de specifieke regeling van toegestane samenwerkingsver-

banden. Volgens artikel 4 sub a en b mag een advocaat samenwerkingsverbanden onderhouden met andere in Nederland ingeschreven advocaten en met niet in Nederland ingeschreven advocaten, die lid zijn van een organisatie van advocaten, die door de Algemene Raad daartoe is erkend. Die erkenning wordt nader uitgewerkt in artikel 5. Ook mogen advocaten volgens artikel 4 sub c samenwerkingsverbanden onderhouden met leden van een andere beroepsgroep, die daartoe door de Algemene Raad is erkend. De uitwerking daarvan is te vinden in artikel 6. Lid 1 daarvan noemt sub a, b en c de reeds bekende eisen waaraan de andere beroepsgroep moet voldoen (vrij beroep, academische of daarmee gelijk te stellen opleiding en tuchtrecht vergelijkbaar met dat voor advocaten). In sub d zijn de zandzakken die het vijandige water moeten keren. Bepaald is daar dat het aangaan van een samenwerkingsverband met leden van een andere beroepsgroep niet in strijd mag zijn met artikel 2 (het kapstokartikel) en artikel 3 (het rechtspraktijk-criterium). Als die strijd er wel is, wordt de betreffende beroepsgroep niet erkend.

De artikelen 7, 8, 9 en 10 gaan over het optreden naar buiten en over het toezicht. Artikel 11 is een slotbepaling, waarin onder andere het overgangsrecht geregeld is. Wat dit overgangsrecht betreft, is het curieus dat samenwerkingsverbanden die zijn toegestaan op 1 oktober 1993, niet gericht hoeven te zijn op de uitoefening van de rechtspraktijk.

De verordening bevat nergens een bepaling die samenwerkingsverbanden tussen advocaten en accountants rechtstreeks verbiedt. De Memorie van Toelichting bij de verordening maakt echter duidelijk dat met accountants niet mag worden samengewerkt. Nadat geconstateerd is dat de betrokkenen onderworpen moeten zijn aan tuchtrecht, dat vergelijkbaar is met het tuchtrecht voor advocaten en dat het moet gaan om beoefenaars van een vrij, onafhankelijk beroep, gaat de Memorie van Toelichting namelijk verder met de volgende – kromme – redeneringen⁹:

‘Daarnaast dient ‘het andere beroep’ niet op gespannen voet te staan met het advocatenberoep. De advocaat moet onder alle omstandigheden onafhankelijk voor de belangen van zijn cliënt kunnen opkomen. Hij is dus onafhankelijk én partijdig. Een samengaan met andere

beroepsbeoefenaars is daarom slechts toegestaan, indien betrokkenen evenzeer onafhankelijk en partijdig kunnen functioneren. Een uitzondering op dit laatste kan worden toegelaten, indien betrokkenen op dezelfde wijze als advocaten het verschoningsrecht bezitten.’

‘Een voorbeeld: waar registeraccountants weliswaar ook onafhankelijk, doch in wezen onpartijdig hun beroep uitoefenen, stuit een samengaan met advocaten op onoverkomelijke bezwaren. Bovendien hebben zij geen verschoningsrecht. Notarissen daarentegen hebben beroepsregels die afdoende waarborgen bevatten voor een onafhankelijke praktijkvoering.’

Het valt op dat de toelichting niet met zoveel woorden zegt dat het rechtspraktijk-criterium in de weg staat aan samenwerkingsverbanden tussen advocaten en accountants. Dat is intussen wel de bedoeling, zo blijkt uit het artikel van de deken van de NOvA, die in 1993 aantrad, mr. T. de Waard in het boekje *Advocatendossier Samenwerking & Concurrentie tussen de vrije beroepsbeoefenaars* uit 1994 (p. 1). De Waard is van mening dat een samenwerkingsverband tussen advocaten en accountants niet mogelijk is, tenzij ervan moet worden uitgegaan, dat accountants de rechtspraktijk beoefenen. Hij vindt dat die conclusie niet voor de hand ligt. De deken van de NOvA ten tijde van de reparatiewetgeving in 1991 (mr L.C.J.M. Spigt), heeft daar echter in hetzelfde boekje een andere mening over. Hij schrijft over het rechtspraktijk-criterium (p. 91-92):

‘Dit kan als principieel onderscheid tussen advocaten, fiscalisten en notarissen enerzijds en de accountant anderzijds niet serieus bedoeld zijn. De accountant heeft te maken met talloze stukken sociaal-economische wetgeving, met de Wet op de Jaarrekening, met vele onderdelen uit het privaatrecht, milieurecht enzovoort. Een waterscheiding gecreëerd op deze basis is als kunstmatig, als *pour besoin de la cause* aan te merken.’

8 Recente ontwikkelingen

Inmiddels lijkt het tij te keren. In juli 1999 is namelijk een rapportage van een ambtelijke werkgroep van het Ministerie van Justitie en het Ministerie van Economische Zaken verschenen

over interdisciplinaire samenwerking door notarissen. Daarin zijn ook beschouwingen over het rechtspraktijk-criterium opgenomen. Volgens de werkgroep biedt een criterium dat vakinhoudelijke verwantschap centraal stelt, onvoldoende houvast om de samenwerking tussen de diverse dienstverleners te beoordelen, omdat de verschillende beroepen ieder hun eigen raakvlakken hebben.

Uit een persbericht van het Ministerie van Justitie van 1 oktober 1999 blijkt dat staatssecretaris Cohen geen principiële bezwaren heeft tegen samenwerking tussen notarissen en accountants en dat hij – anders dan de NOvA – geen principieel onderscheid ziet tussen samenwerking van juridische beroepsbeoefenaars enerzijds en samenwerking van juridische en niet juridische beroepsbeoefenaars anderzijds.

Het ziet ernaar uit dat het verbod van samenwerking tussen advocaten en accountants in zijn huidige vorm zijn langste tijd gehad heeft.

LITERATUUR:

- Discussienota Samenwerking*, 20 december 1990.
- Heemskerck, Mr. F., Samenwerken en samengaan, *Advocatenblad*, 4 november 1992, pp. 577 – 579.
- Ministerie van Justitie en ministerie van Economische Zaken, *Interdisciplinaire samenwerking door notarissen*, Rapportage van het Ministerie van Justitie en het Ministerie van Economische Zaken, juli 1999.
- Samenwerken en samengaan* (rapport van de Commissie Samenwerking), 5 juni 1992.
- Schmidt auf Altenstadt, Mr P.J.M. von, Het edelgas van de Orde, *Advocatenblad*, 15 oktober 1993, pp. 583 – 584.
- Spigt, Mr. L.C.J.M., (1994), De advocatuur op het snijvlak van economie en cultuur, *Advocatendossier Samenwerking & Communicatie tussen de vrije beroepsbeoefenaren*, pp. 85 – 93.
- Spigt, Mr. L.C.J.M., Flinterdun, *Account*, juni 1997, p. 35.
- Sutorius, Igno en Mercedes Grootsholten, Een zomerdag in Zeist: Open of Gesloten Balie?, *Advocatenblad*, 23 juli 1993, pp. 404 – 406.

Waard, Mr. T. de, (1994), Publiek, particulier en conflicterend belang, *Advocatendossier Samenwerking & Communicatie tussen de vrije beroepsbeoefenaren*, pp. 1 – 10.

NOTEN

- 1 Andere openbare lichamen voor beroep zijn: het Nederlands Instituut voor Registeraccountants – NIVRA (ingesteld in 1962), de Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten – NOvAA (ingesteld in 1993) en de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie – KNB (sinds 1 oktober 1999).
- 2 Per 1 december 1998 bestaat het College van Afgevaardigden uit 80 leden. Volgens het jaarverslag 1998 van de NOvA waren er op 31 december 1998 9.872 advocaten. De helft daarvan was werkzaam in de drie grote arrondissementen Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.
- 3 Het een en ander is geregeld in de artikelen 28, 29 en 30 van de Advocatenwet.
- 4 Later werd ook de Koninklijke Notariële Broederschap erkend.
- 5 De Gedragsregels zijn de regels die behoren te worden inachtgenomen bij de uitoefening van het beroep van advocaat.
- 6 Dat dit gebeurd is, blijkt uit de Discussienota Samenwerking van de NOvA van 20 december 1990 (p. 9). De nota vermeldt niet wie het betreft, aan wie het verzoek gericht was en wat daarop de beslissing geweest is.
- 7 De Commissie stelde ook een nieuwe definitie van het begrip samenwerkingsverband voor, die aansloot bij het internationaal gehanteerde begrip multidisciplinaire partnership. Het gaat daarbij in feite om een volledig geïntegreerde samenwerking.
- 8 De Samenwerkingsverordening 1981 en de reparatiewetgeving van 1991 waren wijzigingen van de Samenwerkingsverordening 1972. De Samenwerkingsverordening 1993 is geheel nieuwe regelgeving. De NOvA heeft echter vergeten de gewijzigde Samenwerkingsverordening 1972 in te trekken. Intrekking daarvan was wel voorzien in het ontwerp van de verordening op de praktijkuitoefening.
- 9 Ik mag mij deze krachtige diskwalificatie wel veroorloven na de bijtende kritiek van mr. L.C.J.M. Spigt, deken van de NOvA ten tijde van de reparatiewetgeving van 1991, in het blad *Account* van juni 1997 (p. 35).